

Dr. Iurie LARII,

Şef Secţie „Doctorat” a Academiei „Ştefan cel Mare”,

conferenţiar universitar

PROFILAXIA VICTIMOLOGICĂ A INFRACTIUNILOR SĂVÎRŞITE ÎMPOTRIVA MINORILOR

De regulă, copiii minori şi adolescenţii pot deveni mai des şi mai uşor victime a infracţiunilor, din simplul motiv că nu au capacitatea deplină de a se autoapăra, posedând astfel un grad sporit de victimitate. Totodată, criminologii au constatat încă cu mult timp în urmă că comportamentul victimei poate servi drept imbold, situaţie provocatoare care generează declanşarea unui act infracţional. Referitor la minori, o mare influenţă îi revine nu doar comportamentului victimal al acestora, dar şi caracteristicilor psihologice, care, spre deosebire de situaţiile victimogene analogice maturilor, le determină un grad mai sporit de vulnerabilitate victimală. Elucidarea particularităţilor specifice personalităţii minorilor şi a comportamentului lor au o importanţă deosebită pentru soluţionarea problemelor prioritare legate de prevenirea infracţiunilor ce atentează la inviolabilitatea şi libertatea acestora.

În contextul celor expuse, este inadmisibil elaborarea măsurilor de profilaxie victimologică, dar şi criminologică, fără a se lua în calcul caracteristicile psihologice şi particularităţile specifice vârstei celor care au pătit în urma infracţiunilor. Mai mult ca atât, unele şi aceleaşi măsuri pot influenţa concomitent atât asupra potenţialelor victime, cât şi asupra infractorilor. De asemenea, este necesar de a lua în considerare că gradul sporit de victimitate al minorilor şi săvârşirea infracţiunilor în privinţa lor depinde, în mare măsură, şi de acţiunile unor terţe persoane, cum ar fi părinţii, tutorii etc. Astfel, spre exemplu, copilul minor care provine dintr-o familie bine asigurată material poate avea un grad sporit de victimitate faţă de aşa infracţiuni ca răpirea în scop de răscumpărare; victimitatea „recidivă” sporită a fetei minore – victimă a actelor sexuale din partea tatălui – poate fi

generată de inacțiunile mamei care „nu observă” asemenea manifestări. Acești factori, de asemenea, trebuie să constituie obiect de influență profilactică în scopul neadmiterii unor atentate infracționale în privința minorilor.

Deci, *profilaxia victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor* poate fi definită ca o direcție specifică de profilaxie a criminalității cu caracter general și special, care are în calitate de obiect victimele potențiale și reale de vârstă minoră, precum și factorii ce favorizează sporirea victimizării minorilor (caracteristicile psihologice ale personalității lor și interacțiunea acestora cu infractorul, inclusiv comportamentul minorilor de până, în timpul și după situația victimogenă care a declanșat acțiunea infracțională).

Eficacitatea acestei direcții de profilaxie depinde, mai întâi de toate, de informația cu caracter criminologic și victimologic, sursele căreia pot fi: materialele statisticii penale și a practicii de urmărire penală; datele obținute în rezultatul desfășurării unor măsuri investigativ-operative; sesizările unor funcționari publici și a diferitor organizații statale sau obștești; sesizările, scrisorile și plângerile cetățenilor; rezultatele diferitor verificări și revizii; comunicările expuse în mijloacele de informare în masă; concluziile expertizelor medico-legale, psihiatrice, criminalistice etc.

Cu regret, evidențele statistice nu conțin informații suficiente cu referire la victimele infracțiunilor, fapt care creează dificultăți în studierea și cunoașterea caracteristicilor celor ce au suferit consecințele faptelor criminale, iar aceasta, la rândul său, împiedică elaborarea și realizarea reușită a măsurilor profilactice în privința lor.

Ca și profilaxia tradițională a criminalității, profilaxia victimologică are o structură complexă, fiind realizată de diferiți subiecți, la diferite nivele și sub multiple forme, care își găsesc aplicare atât la etapa primară, cât și la cea de manifestare a comportamentului victimal. Subiecții profilaxiei victimologice sunt aceleași organe statale, organizații obștești, persoane cu funcții de răspundere și cetățeni care realizează prevenirea fenomenului criminal, cu excepția cazurilor, când se pot forma unele organizații speciale care conlucrează cu victimele infracțiunilor în planul protecției lor față de aten-

tatele infracționale (organele de protecție socială a populației).

Astfel, statul, prin intermediul organelor sale competente, trebuie să soluționeze următoarele probleme prioritare ce țin de profilaxia victimologică:

a) reducerea potențialului victimogen al cetățenilor și neutralizarea situațiilor victimologice din sferele sociale cotidiene;

b) compensarea prejudiciilor produse în rezultatul infracțiunilor atunci, când eforturile orientate spre curmarea acestora au eşuat.

În acest context, organele competente urmează să întreprindă un șir de măsuri, dintre care cele mai importante sunt: adoptarea unor acte normative corespunzătoare care ar garanta dezvoltarea psiho-fiziologică normală a copiilor; asigurarea garanțiilor juridice, economice, sociale și materiale reglementate de actele normative internaționale și naționale ce vizează ocrotirea copiilor; restabilirea drepturilor încălcate victimelor în urma infracțiunii, inclusiv compensarea prejudiciului material cauzat în urma unor acte infracționale.

Familia este cel dintâi organism care stă la baza profilaxiei victimologice. Așadar, ea constituie prima cale de socializare a individului. Grup social primar, celulă de bază a societății, familia este aceea care oferă cadrul cel mai propice de transmitere a modelelor, normelor și valorilor de comportament individual în plină formare. Primii pași de transformare a ființei biologice în ființă umană au loc în cadrul familiei. Primele experiențe de viață, primul contact social, primele noțiuni cu privire la datorie, la responsabilitate, primele reguli de comportament, omul le învață în familie [1]. Evident că este vorba, mai întâi de toate, de familiile prospere, fiindcă, în caz contrar, însăși familia poate devini obiectiv al profilaxiei victimologice. Factorii negativi prezenți în relațiile familiare, beția sau alcoolismul practicat de părinți, comportamentul amoral al acestora constituie niște condiții care favorizează formarea caracteristicilor negative ale personalității minorului, în structura căruia predomină așa calități ca lipsa de voință, iresponsabilitatea, conformismul, agresivitatea etc.

Este destul de complicat de a enumera toate măsurile posibile care

urmează a fi întreprinse de părinți în privința copiilor lor în scopul protejării acestora de atentatele criminale. Oricum, unele din măsurile prioritare în acest domeniu ar putea fi:

a) supravegherea dezvoltării corecte a copilului și ocrotirea sănătății acestuia în scopul neadmiterii unor devieri psihice și fizice;

b) educarea sexuală și culturală a copilului; formarea culturii în domeniul comunicării sociale; dezvoltarea colectivizmului;

c) învățarea unor deprinderi de comportament în stradă, de a fi prudenți în companiile de necunoscuți, insuflarea obișnuinței de a se adresa după ajutor și de a se comporta adecvat în cazurile diferite situații criminogene, de a spune întotdeauna „nu” individului necunoscut (spre exemplu, vestitul violator și ucigaș Cicatilo nu insista să facă cunoștință cu femeile sau copiii care nu doreau acest lucru, dar căuta o altă victimă; el n-a cunoscut anterior nici una din victimele sale [2, p. 255]);

d) educarea juridică inițială a copilului, explicarea drepturilor și obligațiilor fundamentale ale acestuia;

e) ridicarea nivelului de cunoștințe în domeniul victimologiei (autoprofilaxia) în scopul prevenirii situațiilor criminogene (lăsarea fără supraveghere a copiilor minori în apartamente sau în stradă, cadonarea unor lucruri costisitoare care ar putea atrage atenția infractorilor, inițierea unor discuții cu privire la careva sume mari de bani ce se dețin în familie etc.).

Actualmente, crește rolul părinților, în familiile căror sunt copii incapabili de a percepe victimitatea situației în virtutea unor cauze psihologice individuale (vârsta fragedă, evoluția psihică lentă). Această categorie de persoane este practic neprotejată față de orice atentări infracționale atunci, când se află în afara sferei de influență a persoanelor care au menirea de a avea grijă de existența lor și de a-i apăra în cazul apariției unui pericol extern [3, p. 17].

Un rol semnificativ în realizarea măsurilor de profilaxie victimologică îi aparține *instituțiilor pedagogice*, unde copilul se află o mare parte din timpul său (grădinițe, școli de cultură generală, licee, gimnazii, școli profesionale, colegii etc.). Menită să dezvolte capacitățile, să transmită cunoștințele

profesionale, să formeze, să dezvolte și să consolideze aptitudinile, școala pregătește tînăra generație pentru viață. În instituțiile pedagogice, copilul obține primele deprinderi de comunicare în colectiv, unde are loc, în mare măsură, procesul de socializare a acestuia. Așadar, dacă pentru copiii de vîrstă preșcolară, pentru care jocurile sunt activități prioritare, măsurile de profilaxie victimologică trebuie să fie realizate sub formă de jocuri, cu operarea unor concepte și viziuni clare copiilor, atunci sistemul de instruire juridică a adolescenților trebuie să conțină deja noțiuni generale cu privire la valoarea socială a dreptului, noțiunea delictelor și a diferitor tipuri de răspundere juridică pentru săvârșirea acestora, precum și posibilitatea tragerii la răspundere o dată cu atingerea unei anumite vîrste.

În contextul celor expuse, este necesar crearea unor instituții pedagogice de tip nou, care ar putea să-și desfășoare activitatea cu luarea în considerare a particularităților psihologice a copiilor și adolescenților. Până când, însă, în scopul corectării comportamentului deviant al minorului, școala trebuie să-i implice în careva activități social utile [4, p. 25].

În literatura juridică și pedagogică recentă se acordă pe bună dreptate o atenție deosebită *asistenței psihologice*. Psihologii, în interacțiune cu colectivele de pedagogi și părinți, trebuie să constate printre minori pe cei cu forme de comportament deviant primar, precum și copiii minori, victimitatea sporită a căror este determinată de particularitățile psiho-fiziologice individuale. De asemenea, este destul de important întreprinderea unor măsuri de corectare și reabilitare medico-psihologică a acestora.

Prezența specialistului psiholog în școală este foarte necesară și utilă, din considerente că acesta poate efectua corect diagnosticarea psihologică a copiilor, poate prelucra rezultatele obținute și, respectiv, poate să elaboreze programe individuale de lucru cu personalitatea și să consulte părinții și pedagogii [5, p. 2]. Sunt de neînlocuit specialiștii serviciilor psihologice în cazurile relevării și reabilitării ulterioare a copiilor și adolescenților care au suferit în urma infracțiunilor. Interacțiunea strînsă a psihologilor cu organele de drept facilitează uneori nu numai descoperirea, dar și aprecierea într-un mod diferit a infracțiunii săvârșită în privința minorului.

Din considerentele enunțate mai sus, ar fi oportun examinarea psihologică a minorilor care au pătimit în urma infracțiunilor, fapt pentru care se impune crearea unor centre sau birouri de acordare imediată a asistenței psihologice, precum și propagarea prin intermediul mass-mediei a locurilor de dislocare a acestora și posibilitatea de a le contacta.

Instituțiile psihologice și pedagogice trebuie să activeze în colaborare strânsă cu instituțiile medicale, în special cu serviciile narcologice, psihiatrice și psihoterapeutice în scopul relevării primare a diferitor forme de devianțe, cum ar fi alcoolismul, narcomania, toxicomania, precum și patologiiile neuro-psihice care pot împiedica adaptarea socială a copiilor și adolescenților și pot favoriza victimitatea sporită a lor față de diferite infracțiuni.

Secțiile de internare a instituțiilor medicale trebuie să devină surse de informații victimologice în cazurile când minorilor li s-au cauzat careva leziuni corporale în urma săvârșirii infracțiunilor. Asemenea sursă de informații este importantă pentru reducerea nivelului de latentitate a unor tipuri de infracțiuni, victimele cărora, în special minorii, nu doresc sau le este teamă să sesizeze organele competente despre faptul dat.

Una din cele mai puternice surse de informație criminologică și victimologică este *mass-media*. Profilaxia victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor de către mijloacele de informare în masă poate fi realizată prin prisma următoarelor măsuri:

a) propagarea cunoștințelor juridice prin intermediul mass-mediei, explicarea publicului cointeresat a unor noțiuni juridice, cum ar fi legitima apărarea, extrema necesitate, reținerea infractorului etc., precum și inițierea acestora cu actele legislative care reglementează noțiunile în cauză, formarea conștiinței și culturii juridice a cetățenilor;

b) atenționarea unor probleme victimologice în reportajele, articolele sau emisiunile cu caracter criminologic, în special, influența comportamentului și situației create de victimă asupra infracțiunii săvârșite în privința ei și educarea sub acest aspect a cetățenilor în sensul prevenirii victimizării și a situațiilor criminogene;

c) ținerea unor discursuri în mass-media de către specialiștii în domeniul jurisprudenței, psihologiei, pedagogiei, urmate de darea unor recomandări practice cu referire la protejarea față de infractori sau la alegerea unui comportament adecvat în anumite situații conflictuale;

d) informarea populației despre situația criminogenă reală în scopul reprimării zvonurilor false, iar în unele cazuri, informarea copiilor și părinților despre unele persoane concrete (semnalmente, sectoarele posibile de acțiune, metodele de comitere a infracțiunilor), din partea cărora sunt posibile atentate infracționale în privința minorilor;

e) reflectarea în presă a problemei uniunilor neformale de tineret și propagarea unor alternative a acestor organizații.

Toate aceste măsuri urmează a fi realizate iscusit și oportun, fiindcă, în mod contrar, rolul lor poate fi cu totul diferit, contradictoriu. Este necesar ca informația expusă să nu fie denaturată și să nu împiedice activității organelor de drept în domeniul prevenirii și combaterii criminalității.

Profilaxia victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor la nivel special-criminologic, după cum s-a menționat mai sus, este înfăptuită de acele organe, a căror funcții primordiale se reduc la contracararea criminalității. Rolul de bază în acest domeniu îl au *organele afacerilor interne*, subdiviziunile cărora posedă arsenalul necesar de mijloace pentru profilaxia infracțiunilor comise împotriva minorilor atât la nivel criminologic, cât și victimologic. În acest context, organele afacerilor interne trebuie să dețină o bază informațională solidă cu referire la profilaxia victimologică în privința minorilor, care poate fi concepută în subdiviziunile analitice ale acestora prin crearea unor sisteme informaționale de evidență victimologică a minorilor ce au pătimit în urma infracțiunilor și care pot fi completate prin intermediul surselor de informație victimologică enumerate mai sus.

Este deosebit de important rolul *serviciilor pentru minori* [6] în profilaxia victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor. Aceste subdiviziuni trebuie să dețină informații cu privire la minorii delincvenți și familiile acestora, diferite grupări ale adolescenților, precum și locurile dislocării școlilor, grădinițelor, internatelor, cluburilor de noapte etc. Cu alte

cuvinte, este necesară cunoașterea locurilor de concentrare a copiilor și adolescenților, unde sunt posibile apariția diferitor situații periculoase cu caracter victimogen. Inspectorii serviciilor pentru minori, interacționând în activitatea sa cu colectivele pedagogilor din școală, grădiniță sau alte instituții similare, de asemenea, pot releva acele familii nefavorabile, în cadrul cărora copilul este supus violenței. Datele obținute pot fi utilizate pentru profilaxia victimologică individuală, precum și pentru luarea unor măsuri în vederea evitării situațiilor periculoase care ar genera victimizarea unor categorii de minori.

În scopul realizării profilaxiei victimologice, *subdiviziunile de urmărire penală* trebuie să descopere și să cerceteze oportun infracțiunile săvârșite împotriva minorilor, constatând, de asemenea, și infracțiunile latente ale căror victime nu au atins vârsta majoratului. Totodată, este important de a se apela la ajutorul pedagogilor sau psihologilor pentru determinarea contactului psihologic cu minorul ce a devenit victimă a infracțiunii, inclusiv cu reprezentantul legal al acestuia. În scopul constatării adecvate a faptului percepției infracțiunii săvârșite împotriva minorului și clarificării împrejurărilor ce au favorizat procesul victimizării este necesar de a fi studiată personalitatea acestuia: factorii biologic-ereditari, micromediul social, caracteristicile individuale, nivelul de conștiință juridică etc. În cazul existenței unor dubii cu privire la dezvoltarea mentală normală a victimei minore este inevitabilă efectuarea expertizei psihiatrice cu participarea obligatorie a specialistului psiholog.

Pentru preîntâmpinarea comiterii ulterioare a unor infracțiuni, inclusiv cu implicarea minorilor sau împotriva acestora, ofițerii de urmărire penală sunt obligați să constate cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii și să sesizeze organul respectiv sau persoana cu funcție de răspundere cu privire la luarea unor măsuri pentru înlăturarea acestor cauze și condiții (art. 217 CPP al RM).

Inspectorii de sector, de asemenea, sunt o sursă de informație victimologică deosebit de importantă. Aceștia influențează asupra familiilor nefavorabile, în care copii sunt supuși violenței, torturii, alcoolizării, narco-

tizării sau prostituării premature. În asemenea situații, inspectorii de sector sunt obligați să aplice toate măsurile posibile în vederea retragerii copiilor din aceste familii, evacuării forțate din locuință a celor ce comit asemenea acțiuni în privința copilului, cu tragerea la răspundere penală a lor.

În sistemul de profilaxie victimologică, un rol deosebit le revine *instituțiilor de executare a pedepselor* sub formă privativă de libertate. Toate particularitățile psihologice și devierile comportamentale ale minorilor se evidențiază anume în locurile de detenție. Agresivitatea, cruzimea, furia în privința societății care l-a privat pe adolescent de libertate se răsfrâng asupra celor mai slabi care, de asemenea, își ispășesc pedeapsa. Astfel, foștii infractori în libertate devin victime în locurile de reclusiune. Din aceste considerente, conducătorii instituțiilor penitenciare urmează să constate și să curme la momentul oportun asemenea acțiuni din partea colegilor victimei. Nu mai puțin important este crearea unei situații intolerante față de asemenea fapte în instituțiile respective.

Organele procuraturii, ca subiecte ce realizează profilaxia victimologică, au posibilitatea de a stabili faptele infracționale latente comise în privința minorilor pe parcursul verificării activității diferitor instituții. De asemenea, reprezentând învinuirea în privința inculpaților care au săvârșit atentate infracționale asupra minorilor, procurorul poate sesiza organizațiile și instituțiile corespunzătoare în scopul supravegherii eficienței activității acestora în domeniul profilaxiei victimologice.

Sunt destul de eficiente măsurile de profilaxie victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor realizate de *instanțele judecătorești*. Examinând cauzele penale, unde victimele sunt minori, este oportun de a clarifica caracteristicile psihologice ale acestora prin intermediul expertizei psihologice și de a constata factorii care au favorizat comiterea infracțiunilor în privința lor.

Instanța de judecată, constatând în procesul de judecată fapte de încălcare a legalității și a drepturilor omului, în special a minorului, o dată cu adoptarea hotărârii, emite și o încheiere interlocutorie prin care aceste fapte se aduc la cunoștință organelor respective, persoanelor cu funcție de răs-

pundere și procurorului. În termen de cel mult o lună, instanța de judecată va fi informată despre rezultatele soluționării faptelor expuse în încheierea interlocutorie (art. 218 CPP al RM).

În concluzie, profilaxia victimologică a criminalității, în general, și a infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor, în special, poate fi realizată doar în baza unui sistem unic, cu implicarea și interacțiunea în acest proces a tuturor organismelor societății ce au o asemenea menire.

Referințe bibliografice:

1. Stănoiu R.M., *Familia – factor de bază în dezvoltarea personalității și în prevenirea delincvenței juvenile* // Comunicare prezentată la Simpozionul de criminologie, București, 11-12 decembrie, 1981.
2. Антонын Ю.М., Ткаченко А.А., *Сексуальные преступления. Чикатило и другие*, Москва, 1993, с. 255.
3. Павлов А.Р., *Серийные сексуальные убийства и их предупреждение*, Автореф. канд. дисс. Москва, 1994.
4. Запорожец Л.А., *Психологические особенности становления нравственного поведения у младших подростков* // Психологические проблемы выявления и коррекции отклоняющего поведения школьников, Москва, 1990.
5. Реан А.А., *Психологическая служба школы (принципы деятельности и работа с «трудными»)*, СПб, 1993.
6. Ordinul Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, nr. 400 „Cu privire la organizarea activității Serviciilor pentru minori ale comisaritatelor de poliție”, din 10 noiembrie 2004.